

les dones públiques de la girona medieval

per
JOSEP CLARA

Obsesionados por comerciantes, artesanos, terratenientes y campesinos, los historiadores de la economía han solido descuidar también a las representantes de la "profesión más vieja del mundo" (1)

Evidentment, les dones públiques exerceixen una activitat dins el món laboral i això cal valorar-ho com a fet econòmic o com a fet social i moral. Així, doncs, la història del treball, la dels grups marginats o la de la sexualitat no pot pas silenciar-les ni reduir-les a simple divertiment.

Les notes que tot seguit donem a conèixer tenen per escenari la Girona medieval o, més exactament, la ciutat de la Baixa Edat Mitjana i dels inicis del segle XVI. Tot això en funció de les fonts i pensant també que el període establert s'ajusta a unes característiques generals de mentalitat i d'actuacions. Deixarem per a més endavant els materials que tenim recollits i que arriben fins al segle actual.

UN OFICI VIL PERÒ ACCEPTAT

La prostitució era considerada com un fenomen legal i normal en la vida de les ciutats medievals. L'Església catòlica l'acceptava també com a mal menor i considerava que era un vici impossible d'extirpar.

El nostre Francesc Eiximenis, devers el 1384, dedicà el capítol DLXXIV del **Terç del Cristià** a respondre "Per què la santa Esgleia e los prínceps sostenen les fembres públiques?", (2) i sostenia —seguint el criteri de Sant Agustí— que la llei humana només castiga aquells vicis que són més greus i "dels quals se pot abstenir la major part de la multitud de gents". Afirmava també que la fornicació amb dones públiques era un gran pecat, però "per tal quant natura humana és tota corrompuda e inclinada a aquest pecat, en tant que si aquest pecat era punit per la senyoria present, seria en gran perill que los hòmens no falsen major pecats, així com pecat d'adulteri e pecat contra natura, los quals són notables nocumentos de la cosa pública, per tal.la senyoria dissimula aquest pecat de fornicació, e el permet".

Sant Vicent Ferrer, per la seva banda, blasmava la prostitució privada i admetia la regulada per l'autoritat municipal: "bordell particular no sia sostengut; general, bé per als malastrucs, al cantó de les viles, no enmig". (3)

De fet, doncs, amb afirmacions com aquestes, els eclesiàstics formulaven com una mena de moral de la immoralitat, la qual cosa és encara millor expressada

(1) Carlo M. CIPOLLA, *Historia económica de la Europa preindustrial*, Madrid, Alianza Editorial, 1981, p. 94. L'observació és aplicable al llibre, d'altra banda prou interessant, de Pierre BONNASSIE, *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*, Barcelona, CSIC, 1975, on no hem trobat cap referència sobre l'activitat de les dones públiques.

(2) Francesc EIXIMENIS, *Lo Cristià*, Barcelona, Ed. 62 - La Caixa, 1983, ps. 155-156.

(3) Vicent FERRER, *Sermos*, III, Barcelona, Barcino, 1975, p. 112.

quan legitimen els guanys de les dones públiques i admeten que aquell poden ser rebuts per l'església en forma d'almoines.

Així un canonge francès de començament del segle XIII, Thomàs de Chobham, podia escriure coses tan curioses com aquestes: "Las prostitutas deben ser contadas entres los mercenarios. En efecto, alquilan su cuerpo y hacen un trabajo... De ahí ese principio de la justicia secular: ella actúa mal al ser una prostituta, pero no obra mal al recibir el precio de su trabajo, una vez admitido que es una prostituta. De ahí el hecho de que puede arrepentirse de prostituirse, y no obstante guardar los beneficios de la prostitución para hacer con ellos limosnas. Mas si se prostituye por placer y si alquila su cuerpo para conocer el placer, entonces no alquila su cuerpo, y el beneficio es tan vergonzoso como el acto. Asimismo si la prostituta se perfuma y se adorna de forma que atrae con falsos atractivos y hace creer en una belleza y en incentivos que no posee, por comprar el cliente lo que no ve, y ser en este caso mentira, la prostituta comete con ello un pecado, y no debe conservar el beneficio que de ello saca. En efecto, si el cliente la viera tal como es realmente, no le daría más que un óbolo, pero como le parece hermosa y brillante, le da un denario. En este caso ella no debe guardar más que un óbolo y devolver el resto al cliente a quien ha engañado, o a la Iglesia o a los pobres..."⁽⁴⁾

La legitimitat dels guanys era també acceptada per Eiximenis, el qual manifestava: "seu és ço que (la dona pública) guanya e negú no lo hi deu tolre; e la fembra vil pot d'aço que guanya així vilment fer almoina, ne aquell qui la sua almoina rep no és tengut de restituir-la". Tanmateix escrivia que dels guanys "no en pot fer oblació a l'altar manifestament, e açò per l'escàndol de les gents e per abominació de llur pecat".⁽⁵⁾

DONES MARGINADES

Si la dona normal i corrent ja era marginada per la legislació civil i eclesiàstica,⁽⁶⁾ la dona pública ho era doblement: per la condició femenina i per la reputació moral.

A part de ser obligades a recloure's a l'espai dedicat a bordell, les dones que eren considerades públiques eren afectades per una colla d'ordinacions reials o municipals que retallaven llur llibertat i la condició de persones.

En aquest sentit són prou significatives les ordinacions fetes pel mostassaf de Girona "per esquivar abusos per jueus, juhies e fembres públiques",⁽⁷⁾ datables de la primera meitat del segle XV, en les quals es prohibia a les dones públiques de:

— tocar o palpar pans o coques de flequers o fornors fins que no n'haguessin abonat llur import, sota multa de 10 sous, i

— tocar i palpar carn escorxada, formatges frescs, peix fresc o salat, fruita verda, panses, figues seques, dàtils, pinyons, brotons, cols i espinacs, fins que no

n'haguessin pagat l'import corresponent, sota multa de 10 sous.

Això no obstant, també es publicaren ordenances contra els que podien explotar l'actuació de les dones públiques. Les alcavotes i els alcavots foren així mateix perseguits per la justícia d'una forma paral·lela. Vegem, per exemple, les ordenances publicades a Girona per ordre del rei Joan I.

Amb aquest text es manava que els qui tenien alguna dona pública per amiga, ja sigui en el bordell o en un altre lloc de la ciutat, disposaven de dos dies per sortir de Girona sota pena de ser assotats públicament. També es feien fora les alcavotes i hom obligava les dones públiques a denunciar si tenien homes per amics.

Per tal d'evitar que "bacallars, alcavots e mals hòmens" obliguessin algunes dones a esdevenir públiques, s'ordenà que, abans de ser admeses al bordell, les dones haurien de presentar-se al batlle de la ciutat per ser interrogades i declarar-li que voluntàriament volien ser "fembres bordelleres".

En el cas que la dona ingressés lliurement al bordell, es prohibia de celebrar-ho amb balls. Les penes contra els que podrien incomplir la llei eren severes: "los homes e fembras qui ballaran paguen cascun L sols o stien C dies en la presó, e los jutglars qui hi sonaran perden les trompes, tabals e altres instruments qui lla y serviran e pach quescun C sols o stia CC dies en la presó de la dita ciutat".⁽⁸⁾

Les dones que posseïen la condició de públiques apareixen esmentades a la documentació amb el nom de pila i sense cognom, però hom hi especifica el qualificatiu de pública o de vagabunda. Normalment eren forasteres a la ciutat.

Coneixem el cas de Francesca, oriünda de València, "pro nunc commorans in luppanarii civitatis Gerunde", la

(4) Citat per Jacques LE GOFF, "Oficios lícitos y oficios ilícitos en el Occidente medieval", dins *Tiempo, trabajo y cultura en el Occidente medieval*, Madrid, Taurus, 1983, p. 97.

(5) F. EIXIMENIS, op. cit., p. 156.

(6) Malgrat la rehabilitació parcial de la dona a partir del segle XII, en connexió amb el desplegament del culte marià, l'església la considerava més aviat com a font de pecat i de corrupció. Així Eiximenis ens ofereix una definició de la dona prou representativa d'aquesta mentalitat: "...los angleses apellen la fembra "aman", qui vol dir en nostra llengua "dolor de l'hom", car dien que no es pot fer que l'hom sia ab fembra que puixa ésser sens dolor e desplaer a la fi" (op. cit., p. 73). Vegeu també els textos aportats per Ana ARRANZ, "El demonio femenino", dins *Historia* 16, 91 (novembre 1983), ps. 59-68, i Teresa-Maria VINYOLES i VIDAL, "Unes notes sobre les marginades a Barcelona als segles XIV i XV", dins *Acta Historica et Archeologica Mediaevalia*, 2 (1981), ps. 107-132.

(7) AMG, *Llibre del mostassaf*, fs. 117-118. Citat també per Lluís BATLLE i PRATS, "Ordenaciones relativas a los judíos gerundenses", dins *Homenaje a J. M. Millás Vallicrosa*, I (1954), ps. 83-92.

(8) Salvador SANPERE i MIQUEL, "Las costumbres catalanas en tiempo de Juan I", dins *Asociación Literaria. Certamen Literario*, 1877, ps. 266-267.

qual —el 13 de setembre de 1436— nomenà procurador Pere Deulovol, hostaler del bordell, per tractar i seguir totes les qüestions i causes entre ella i les autoritats reials.⁽⁹⁾

El mateix any, una tal Jaumeta, "femina vagabunda ville Perpiniani" era a Canet d'Adri,⁽¹⁰⁾ i el 1460 Damiata, filla del venerable Joan Jorneta, ciutadà difunt de València, qualificada com a "domina vagabunda sive meretrix" reconeix a Joan Comes, espaser i hostaler del bordell, un crèdit de 7 florins.⁽¹¹⁾

Resulta també revelador el testament d'una dona que era originària d'Àvila i que es trobava a Girona el 1437. Es deia Agnès i elegí com a marmessors fra Bernat, prepòsit de Sant Martí Sacosta, Pere Domènech (a) Dalmau, fireter, i Pere Deulovol, assaonador, que podria ser l'hostaler del bordell que hem trobat ara mateix. La predita Agnès manifestà la voluntat de ser enterrada a Sant Martí Sacosta i deixà el que era habitual per a les misses cantades del dia de l'enterrament i de cap d'any, i també 33 sous per un trentenari a sant Amador. Finalment feia hereu de tots els seus béns el conegut Pere Deulovol amb la condició que no tingués cap dona per amiga ni es casés. Si incomplia el pacte, els béns passarien al monestir de Sant Martí Sacosta.⁽¹²⁾

DE SANTA EULÀLIA A VILANOVA

La notícia més antiga referida a les dones gironines del públic les localitza a la pujada de Santa Eulàlia Sacosta, ben a prop del monestir benedictí de Sant Pere de Galligants i de les esglésies de Sant Nicolau i de Santa Eulàlia. És una carta del rei Pere el Cerimoniós, datada a Lleida el dia 13 de les kalendes de juliol (20 de juny) de 1336, per mitjà de la qual el monarca s'oposà a les pretensions del bisbe Arnau de Mont-rodon tot ordenant que hi seguissin residint, perquè aquell lloc havia estat escollit feia molt de temps com el més apte i apropiat per evitar danys majors.⁽¹³⁾

Però, com es desprèn d'una altra documentació, també és evident que en aquell punt les coses no anaven pas per bon camí i per això s'explica la positura del bisbe quan demanà que hom fes fora les dones d'aquell indret. I és que, pel fet de trobar-se tan a la vora d'unes esglésies i d'un convent, hom hi enregistrava escàndols prou considerables amb els quals es trobava relacionada la clerecia. La comunicació dels clergues i dels monjos amb les dones sembla que era inevitable.

L'enrenou va ser realment important. Un grup de gent es queixà als jurats dient que les persones de mala vida no havien de conversar amb les persones honestes i que els monjos no havien de sortir del monestir a hores sospitoses, ni tenir tractes amb les dones vils, sinó seguir l'exemple de Crist, el dels sants pares de l'orde i el de Sant Narcís per atreure-les a la penitència. Hom comunicava que els cementiris que existien a l'entorn de les esglésies podien ser pol·luïts amb el vessament

de sang i de semen i que el bisbe hauria d'investigar qui cometia aquestes accions deshonestes. Si els culpables fossin religiosos, calia impedir-los la sortida del claustre; si fossin clergues, havien de ser castigats amb penes pecuniàries i, si fossin laics, corresponia al batlle de penar-los. També es parlava de castigar les dones per tal que no fessin deshonestats en els cementiris o llocs sagrats.⁽¹⁴⁾

Una antiga tradició diu que l'església de Santa Eulàlia havia estat dedicada a Venus en el temps de la dominació romana. La saviesa popular s'equivoca tot sovint en les precisions, però en el fons hi ha un pòsit de veritat. El temple de Venus no degué correspondre a l'època romana, sinó a la medieval, on des de molt antic els jurats, els bisbes i els abats de Sant Pere havien escollit un lloc apartat perquè s'hi concentrassin les dones públiques de la ciutat.

Malgrat que les primeres notícies sobre la prostitució a Girona localitzen com a carrer de les dones errades la pujada de Santa Eulàlia, notícies una mica posteriors semblen confirmar que s'havien estès a d'altres punts de la ciutat.

En unes ordinations de Girona corresponents al 1358 es dedica un capítol a les "vils fembres" i hi apareixen unes ordres dirigides als hostalers en general, la qual cosa ens fa adonar que no existia una única casa o bordell destinat a la prostitució. Atès que aquestes normes són poc conegudes i aporten altres dades entorn de la mateixa activitat, les copiem tot seguit:

"Item, que negun taverner ne hostaler ne altra persona no gos per jaser ne per menjar soferir (=admetre) en son alberch nul·la alcavota ne fembre qui públicament s'abandó per diners après del seny de la oració, sots pena de V sous per a quiscun e per cascuna vegada.

Item, que neguna de les dites fembres no gosen jurar neguna partida de Déu, ne de Madona Sancta Maria, ne de sancts ne de sanctes, sots pena de X sous a cascun e per quiscuna vegada, o d'estar X dies en la preson.

Item, que negun alcavot no gos aturar dins la ciutat de Gerona de ll jorns a avant, sots pena de X sous o d'estar X dies en la preson cascun e per quiscuna vegada.

(9) AHPG, J.F. Calvó, notaria 2.ª de Girona, núm. 188.

(10) Ibid. Acta del 17 d'octubre de 1436.

(11) AHPG, A. Arnau, notaria 3.ª de Girona, núm. 88. Acta del 3 de març de 1460.

(12) AHPG, J. F. Calvó, notaria 2.ª de Girona, núm. 251, f. 383.

(13) Vegeu el document que inserim al final de l'article.

(14) AMG, Correspondència-Ordinacions dels jurats, 1336-1339, quadern 3, folis 18 v.-21.

Les dones públiques del segle XIV residien molt a prop del monestir de Sant Pere de Galligants.

Item, que nuyl hom no gos acuytir negun alcavot en la ciutat ultra II jorns, sota pena de V sous e per quascuna vegada".⁽¹⁵⁾

Segons aquesta normativa, els hostalers no podien acollir dones públiques després del toc d'oració. Aquestes limitacions d'horari restringien la pràctica de la prostitució en aquells indrets, però llavors hom en cercava d'altres per continuar-la.

L'any 1393 els jurats de la ciutat explicaren que, entre el portal de Sobreportes i la torre Cornèlia, al costat del mur vell, hi havia un pati en el qual "fiunt de nocte et committuntur plura maleficia com vilis mulieribus et alia".⁽¹⁶⁾

Tot amb tot, els centres de prostitució en la Catalunya del segle XIV —a part de la que Sanpere i Miquel detecta entre els servidors de palau— eren els hostals, freqüentats per la gent de pas i els marginats de sempre.

Ho confirma plenament una disposició donada el 1397 per la reina Maria de Barcelona estant: "...la dita senyora, sabent que en lo dit Principat d'alcun temps ençà e normement s'és deduït en damnada costuma que los hostals en les ciutats, viles e lochs del dit Principat tenen notòriament fembres abandonades a ús e peccat de carnalitat ab los caminants e altres dels quals molts per l'avinentesa que troben caen en lo dit peccat qui en altre manera se n'abstindrian, d'aques seguex gran offensa a Nostra Senyor Déu e diffamació

e dan a la cosa pública, ordena, vol e mana que algun hostaler del dit Principat d'aquí avant no tenga, presumesque o gos tenir en son hostel públicament o secreta alguna fembre abandonada a ús del dit peccat ne aquella en son hostel, sinó pessant e caminant per posar en lo dit hostel, e no més avant de una nit ab lo dia lo qual arribarà en lo dit stal, ne la dita fembre en lo dit hostel gos romanir sinó lo dia que caminant d'altre loch vendrà e per la nit axí com dit és subsegüent per lo qual temps se abstenga de cometre lo dit peccat, e si lo contrari farà que córrega la vila públicament ab açots. E si algun amich de la dita fembre va ab ella que córrega axí mateix la vila la un prop de l'altre e hostaler cayga en pena cascuna vegade de vint florins d'or havedors i exequidors d'ell e de sos béns per los officials de la ciutat, vila o loch on dites coses se cometran".⁽¹⁷⁾

No sabem la data exacta en què les dones públiques abandonaren la residència de Santa Eulàlia Sacosta, però a la primera meitat del segle XV les

(15) Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, **Ordinacions de Girona, 1358**. Aquestes ordinacions —enviades pels jurats de Girona als de Sant Feliu perquè les adaptessin a l'indret— han estat transcrits, en un treball inèdit, per Jaume Codina i Sabí Peris.

(16) AMG, Manual d'Acords, 1393-94 (XVI), f. 23 v.

(17) AMG, Manual d'Acords, 1397, folis 14 v.-15. Entre d'altres manaments de la reina, citem el de la prohibició que els amos d'esclaves les lliurin a la prostitució sota pena de 1.000 sous.

trobem ja en un altre indret de la ciutat, instal·lades ara en el sector de Vilanova. Segons una referència més tardana, el carrer de Vilanova, on s'alçava el bordell públic, "és lo que va del convent de Sant Joseph al de Nostra Senyora de la Mercè".⁽¹⁸⁾

Aquest bordell era regit per hostalers que no n'eren pas els propietaris, sinó que hi actuaven com a alcavots oficials. Sabem que el 1427 era de Joan Dacda, i coneixem també alguns dels hostalers que en tingueren cura, ja que figuren a les diverses talles municipals o a la documentació notarial: Pere Deulovol (1436), Joan Comes (1460), Pere Joan Carrera (1462), Pere Joan Estragot (1498), Madó Angelina (1517), Joan Monjo (1534), etc.

PROSTITUCIÓ AL MARGE DE LA LLEI

A part de la prostitució legalitzada, n'hi havia una altra que era força més difícil de controlar, escampada pels carrers de la ciutat, entorn de la qual els jurats no es cansaren de repetir ordinacions. Les dones que la practicaven fora del recinte permès eren tot sovint denunciades a les autoritats, però aquestes —més enllà de les penes que anunciaven— no podien pas recloure-les d'una manera efectiva al bordell o expulsar-les de la ciutat. Que les ordinacions es repetessin força sovint, indica precisament que se'ls n'escapava el control i que el fenomen devia ser prou estès o prou potent com per burlar la llei d'una manera tan continuada. Les referències que tot seguit anotem no volen tenir la pretensió de ser completes, sinó només il·lustrar el fenomen que acabem d'exposar.

El 5 de juny de 1427 és el mateix rei Alfons el Magnànim qui, des de la vila de Blanes, ordena al veguer i a les restants autoritats reials de Girona, a instància de Joan Dacda, propietari del bordell, que *les dones vils siguin obligades a estar al bordell i no puguin repartir-se per la ciutat, ja que allò que és permès per evitar escàndols majors esdevé un perjudici notable per a la ciutat, per al mateix Joan Dacda i conculca a més a més les Constitucions de Catalunya*.⁽¹⁹⁾

No havien passat cinc anys de l'ordre reial, quan el 1431 els jurats hagueren de donar-ne una de semblant per "cessar abús algun temps introduït en la dita ciutat de moltes fembres àvels de lur cors e per àvels públicament difamades, qui stan e habiten en cases o alberchs e cases on habiten dones honestes e de bona fama, lo qual abús deu ésser remogut e estirpat, com le participació de dones vils de lur cors ab dones honestes sia semblant de la aygua podrida e de pomes podrides qui corrompen les pomes bones, car les fembres vils de lur cors volrien que totes les bones, fossen lur semblants". L'ordre obligava que "les dites fembres ,àvels e alcavotes hagen star e habitat en lo carrer del bordell públich o altres carres ben separats e remoguts de vehinats e habitacions de dones honestes". Hom donava un termini de cinc dies per

acomplir-la, i en el cas contrari s'imposarien multes de 100 sous o de córrer la vila amb assots. Es precisa també que el destí de la multa es repartiria en tres parts iguals: una per a la cort, una altra per al denunciant i la tercera aplicada a l'obra del riu Ter.⁽²⁰⁾

El 7 de juny de 1437 i el 14 de maig de 1438 segueix la mateixa cantarella "...per cessar e tolre lo mal e deshonest abús alguns dies ha introduït en la dita ciutat...". Els jurats manaren que "tots los portals de les portes dels alberchs situats en lo carrer apellat de Vilanova, en lo qual carrer stan e deuen star totes les ffembris públiques, les quals portes són construïdes en lo carrer jus a qui és de passatge públich per totes persones honestes, deius lo dit carrer de Vilanova, sien de present tencats e paredats e aximatex les finestres qui miren en lo dit carrer devall affi que les dites ffembris públiques no siguen ni stiguen, ne elles ne altres entre ne isquen per les dites portes ne portals del dit carrer devall". Es permetia, doncs, a les dones públiques de romandre al carrer "demont", però si sortien al carrer "devall" serien multades amb 10 sous cada vegada. D'altra banda s'ordenava a l'hostaler de paredar les portes del carrer "devall" sota multa de 20 sous, i precisava que "en açò no és entesa la porta del hostel del dit carrer, ne la finestra que té a son ampriu lo dit hostaler, car la dita porta e la dita finestra deuen ésser a ús e ampriu del dit hostaler". Finalment es prohibia, sota multa de 10 sous, que les dones del bordell estiguessin a la porta o fessin ús d'entrar i sortir.⁽²¹⁾

El 20 de març de 1479 els jurats ordenaren que totes les dones "qui viuen desonestament de lur cors isquen de carrés e lochs on habiten persones honestes, encare de llurs cases properes, e que se aparten al loch públich ja en la dita ciutat dedicat, e açò sots pena de .LX. sous a cascuna".⁽²²⁾

El 19 de març de 1484 es reproduïx l'ordenança amb paraules semblants i es torna sobre el tema el 24 d'abril del mateix any.⁽²³⁾

El 18 de juliol de 1486 s'insisteix que es donaven grans desordres i deshonestedats, seguits de blasfèmies, juraments i altres alteracions, i els jurats es veuen obligats a requerir el batlle i el sots-batlle perquè treguin dels carrers on viuen persones honestes aquelles dones que han de ser apartades al lloc públic.⁽²⁴⁾

(18) AHPG, M. Lagrifa, notaria 2.ª de Girona, núm. 1.032, f. 454. Es tracta d'una acta del 1784.

(19) AMG, *Llibre vermell*, fs. 82-83. Aquesta lletra ha estat transcrita per Lluís BATLLE i PRATS, "Diplomatario de Alfonso el Magnánimo", dins *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XI (1956-57), ps. 48-49.

(20) AMG, Manual d'Acords, 1430-31, f. 36.

(21) AMG, Manual d'Acords, 1437-38, folis 32 i 102.

(22) AMG, Manual d'Acords, 1479, f. 38.

(23) AMG, Manual d'Acords, 1484, folis 38 i 60.

(24) AMG, Manual d'Acords, 1486, f. 47.

Eiximenis va escriure un manual per a l'educació de la dona cristiana.

La darrera notícia referida al mateix tema correspon al 8 de febrer de 1515. Els jurats ordenen aquest cop que siguin tretes dels carrers de Sant Narcís i del Pou Rodó les dones deshonestes que habiten enmig de persones honestes. A continuació es donen els noms de les sis dones que cal foragitar de l'indret: Na Àngela, Na Eulaya Alaxandrina, la vídua Sabatera de Madremanya, la qui és venguda de Castelló, Na Joana d'en Pujades i Na Mussola.⁽²⁵⁾

ARRIBADA DE LA SÍFILIS ?

El 5 de febrer de 1495, els jurats de Girona, informats que en la ciutat hi havia diverses persones malaltes de "mal vulgarment apellat de sent Men", el qual —segons els dictàmens dels metges i d'altres persones expertes consultades— digueren que era contagiós i que "se és seguit per contagi de les dones del públich de la dita ciutat", i perquè hi havia molts malalts i molts més se n'hi esperaven, si no era feta una promissió eficaç, ordenaren que el batlle de la ciutat "expellesqua de dit loch públich totes les dones qui sien malaltes del dit mal, e açò fassa e exerquescha en virtut del sagrament e homenatge que prestat ha de exercir e complir totes ordinacions de jurats".⁽²⁶⁾

El batlle, sense fer-se pregar, féu complir la determinació dels jurats i s'adreçà a l'hostaler del

bordell per tal que aquest en fes fora totes les dones malaltes del dit mal, sota pena de 25 lliures, aplicadores la meitat al mateix batlle i l'altra meitat a la capella de la ciutat. La crida afegia que les dones malaltes serien assotades, si no marxaven de seguida de la ciutat, i al mateix temps hom prohibia que els hostalers de Girona acollissin dones afectades pel dit mal, sota pena de 25 lliures.⁽²⁷⁾

El "mal de sent Men" no apareix en els diccionaris que hem pogut consultar, però com apuntà Julián de Chia podria ser molt bé que es tractés de la sífilis.⁽²⁸⁾ Ho abonaria el fet que el 1494, segons alguns historiadors, va causar fort impacte a Espanya.⁽²⁹⁾ De tota manera és una creença errònia que la malaltia arribà a Europa a través dels conqueridors de les Índies Occidentals, puix que existia a Europa abans del descobriment americà. Ara: també és cert que, el 1494, les tropes franceses de Carles VIII, durant la campanya contra el regne de Nàpols, s'infectaren considerablement i propagaren la malaltia per Itàlia i França. Per això va ser coneguda com a "mal napolità", "mal gal·lic" o "mal francès".

PER ACABAR

A la Baixa Edat Mitjana, les ciutats europees tenien cadascuna una casa pública, bordell, "bon lloc" o barri on acudien els homes de la mateixa ciutat o els viatgers de pas, sense que això impliqués cap deshonra. Jacques Rossiaud ho ha documentat a la vall del Rose i del Saona,⁽³⁰⁾ i viatgers cèlebres que passaren per les terres hispàniques n'han deixat també constància. N'és una bona mostra la descripció detallada que Antoine de Lalaing, noble flamenc que havia acompanyat Felip I, féu del "barri" valencià l'any 1501: "...es tan grande como un pueblo y (...) se halla totalmente cercado por una muralla que sólo tiene una puerta. En ésta, un centinela se incauta de las armas de los visitantes y les advierte que, si desean confiarle la custodia de su dinero, éste les será restituido, sin merma alguna, a la salida; pero si no quisieran depositarlo y les fuera robado durante su visita nocturna, el centinela no contraerá por ello responsabilidad alguna. Existen

(25) AMG, Manual d'Acords, 1515, f. 20 v.

(26) AMG, Manual d'Acords, 1495, f. 9 v.

(27) Ibid., document entre els folis 9 i 10.

(28) Julián de CHIA, *Bandos y bandoleros*, I, Girona, Imprenta y librería de Paciano Torres, 1888, p. 389.

(29) «Para que hombres avezados a contagios y mortandades la llamaran, com el Dr. Villalobos, "pestilencia no vista jamás", es preciso que fuera de excepcional virulencia. Un cronista que escribía hacia 1540 decía de ella: "Parecía más mal del infierno que de la tierra. Fue muy general a hombres y mujeres, y aunque al principio lo tenían personas pobres, después vino a los ricos, sin perdonar a los más poderosos» (Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *El Antiguo Régimen: Los Reyes Católicos y los Austrias*, Madrid, Alianza Editorial, 1977 (4.ª ed.), p. 12).

(30) Jacques ROSSIAUD, "Prostitution, jeunesse et société dans les villes du Sud-Est au XVe siècle", dins *Annales E.S.C.*, març-abril 1976, ps. 289-325.

tres o cuatro calles llenas de pequeños lupanares y en cada uno de ellos se encuentran varias muchachas, muy lujosamente vestidas con terciopelos o sedas, de modo que puede calcularse en doscientas o trescientas el número de mujeres. Estas mancebías están llenas de adornos y disponen de buenas ropas y lencería. La tarifa es de cuatro dineros, lo que equivale a un florín de Flandes y del que el fisco percibe (...) una dècima parte, y no se puede exigir más por una noche. (...) Las mujeres están sentadas en el umbral, bajo la luz de una hermosa linterna, para que pueda vérselas bien. Dos médicos, nombrados y pagados por el municipio de la ciudad, visitan semanalmente a las mujeres, a fin de comprobar si padecen enfermedades pustulosas o enfermedades secretas, y, en caso afirmativo, hacerlas que abandonen el lugar".⁽³¹⁾

La prostitució que s'exercia en aquests llocs era protegida per les autoritats civils, i hom la considerava en cert sentit com a protectora de la institució matrimonial. L'Església podia dir que les dones públiques i els que les freqüentaven eren pecadors, però existia també una creença popular estesa segons la qual el fet de pagar el servei d'una prostituta suprimia la idea de pecat: Le Roy Ladurie ho fa veure amb un testimoniatge d'Ax dels Termes, a començament del segle XIV, i Bennassar ho retroba als pobles castellans del segle XVI.⁽³²⁾

Com a fenomen social també era una forma de subsistència per a unes dones que es trobaven en una situació difícil, de la qual marginació hi havia qui se n'aprofitava. Existia un alcavot protegit que era l'hostaler del bordell, però les ordinations fan referència tot sovint a d'altres de particulars.⁽³³⁾ D'altra banda, a partir de les fórmules tolerades i permeses, es produïen també abusos no tan acceptats per les autoritats. Així el 1483, els jurats hagueren d'ordenar als oficials reials que castiguessin els culpables d'una actuació que consideraven "orrible (sic) e ne phandissima" i que consistia en el fet que certes dones deshonestes, a part de dedicar-se al comerç sexual amb el propi cos, seduïen donzelles i fadrines i els prestaven llurs cases per cometre adulteri.⁽³⁴⁾

Cada etapa de la història humana ha entès la prostitució d'acord amb el marc cultural de l'època, i les seves formes no han restat al marge de l'ambient socio-econòmic, de tolerància i de permissivitat dominant. Durant els segles que hem escollit, el fenomen —vist des del punt de mira gironí— revela la tolerància de l'Edat Mitjana i l'interès municipal, no sempre aconseguit, per controlar-la en un espai concret, el qual per la configuració urbana de la ciutat necessàriament havia de situar-se prop de les esglésies i els convents.

DOCUMENT

1336, juny 20. El rei Pere el Cerimoniós ordena, de Lleida estant, que les dones públiques s'estiguin a la

Gravat alemany segle XV: la passió amorosa medieval.

pujada de santa Eulàlia en contra de les pretensions del bisbe Arnau de Mont-rodon.

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, venerabili in Christo

(31) Citat per Bartolomé BENNASSAR, *Los españoles*, Barcelona, Argos, 1978, ps. 179-180.

(32) Emmanuel LE ROY LADURIE, *Montailou, aldea occitana de 1294 a 1324*, Madrid, Taurus, 1981, ps. 212-213; B. BENNASSAR, op. cit., p. 181.

(33) A més de les notícies ja reportades, apuntem ara que en les ordinations contra alcavots del 1453 s'afirma que "tot hom de qualsevol condició o stament sia qui tinga fembre o fembres públiques en la ciutat de Gerona vivent de llur sutze guany o quest o tinent-les en lo bordell, encara sens guany o quest, haia e sia tengut dins sinch dies primers vinents e comptadors del die que la present ordinació serà publicada, jaquir la dita vida de alcavot e abstenir de tal fembra o fembres. En altra manera, passats los dits sinch dies, quascun qui serà trobat dins la ciutat de Gerona e dins los burchs o tèrmens d'aquella usant del dit ofici de alcavot, la primera vegada starà al costell públicament tot nuu de matí tro al mig jorn, e la segona vegada starà en los dit costell axí públicament tot nuu ab la pell de la mà dessús clavada en una post, e la terca vegada starà pres e serrat per hun any continuu, e si aximateix si tornarà, starà pres per hun any continuu per cascuna vegada, e açò sense speransa de alguna gràcia..." (Manual d'Acords, 1453, f. 67 v.)

(34) AMG, Manual d'Acords, 1483, f. 62 v.

patri Arnaldo divina providencia Gerundensis episcopo, salutem et dilectionem. Ex parte juratorum et proborum hominum civitatis Gerundensis fuit suppliciter expositum coram nobis quod ipsi jurati ad ordinationes aliarum insignium et notabilium civitatum eorum intuitum dirigentes constituerunt et ordinarunt locum vilibus mulieribus palam actum libidinis pacientes ubi permanerent, videlicet quendam vicum remotum et separatum qui est in podio sive costa sancte Eulalie iuxta burgum sancti Petri de Gallicantu, quique locus est aprior habitationi dictarum mulierum quam aliquis alius civitatis predictae et cum minori dampno et periculo civitatis ipsius inhabitant in eodem et in illo etiam a longevis citra temporibus habitant. Vos tamen noviter pretendendo quod dictus vicus vestro alodio tenetur quamquam per infimum dominum sive emphiteotam

proprietas ipsius possideatur intenditis expelli facere a dicto vico mulieres predictas contra ordinationem predictam. Quocirca vos requirimus et monemus quatenus cum dictus locus sit ad predicta aptus et competentes, ut prefertur, et predictae et similes ordinationes ad juratos civitatum et aliorum locorum insignium Cathalonie pertineant dictas mulieres in dicto loco permanere sinatis; aliter per presentes mandamus baiulo civitatis iam dicte quod ad premissorum conservacionem faciat super eis quod fuerit faciendum qualibet inani objectione sublata. Datum Ilerde, terciodecimo kalendas julii anno Domini M^o CCC^o XXX sexto.

(Arxiu Municipal de Girona, **Llibre verd**, folis 311 v.-312)